

Karakteristike demografskog razvoja Dubrovačko-neretvanske županije

(Characteristics of Demographic Development in Dubrovnik-Neretva County)

Ankica Džono-Boban, Matija Čale Mratović

Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije

Sažetak

Cilj je ovog rada prikazati dinamiku kretanja ukupnog stanovništva Dubrovačko-neretvanske županije (DNŽ) u razdoblju 1971.-2001., uzimajući u obzir njegovu veličinu, spolnu i dobnu strukturu, te njegovo mijenjanje zbog rađanja, umiranja, sklapanja i razvoda brakova u razdoblju 1985.-2005.

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine DNŽ ima 122.870 stanovnika, što je 2,7% manje u usporedbi s popisom iz 1991. Udio stanovnika u dobi 0-14 godina pao je s 22,1% u 1971. na 18,3% u 2001., a porastao u dobi 65 godina i više s 12,3% u 1971. na 15,9% u 2001. Tako se koeficijent starosti povisio s 12,3 u 1971. na 15,9 u 2001., a indeks starenja s 55,5 u 1971. na 87,1 u 2001., što ukazuje na trend starenja populacije. Udio samačkih kućanstava, 19,3%, i kućanstava s 2 člana, 20,6%, je veći u 2001. godini u usporedbi s 1991., dok su istodobno udjeli kućanstava sa 4 i više članova manji. Pad broja živorođenih uz stagnaciju broja umrlih ima za posljedicu silazni trend prirodnog prirasta, s 4,4/1.000 stan. u 1985. na 0,0/1.000 stan. u 2005. godini. Stope fertiliteta također imaju silazni trend, sa 61,4/1.000 žena fertile dobi u 1985. na 42,2/1.000 u 2005. Smanjio se i broj sklopljenih brakova, dok je stopa razvedenih porasla s 89,0/1.000 sklopljenih u 1985. na 150,9/1.000 u 2005.

Znajući da je ekonomski aktivno stanovništvo, kao radna snaga, pokretački čimbenik ukupnog razvoja svakog društva, ovi negativni demografski trendovi moraju biti dio razmatranja budućih strateških društveno-gospodarskih razvojnih planova županije.

Ključne riječi: stanovništvo, demografske promjene, Dubrovačko-neretvanska županija

Abstract

The goal of this report is to show the movement dynamics of the population total in Dubrovnik-Neretva County (DNZ) between years 1971 and 2001 while taking into account the population size, gender and age structure as well as the birth, death, marriage and divorce alteration rate between years 1985 and 2005.

According to the population records from 2001 DNZ has 122.870 residents which is 2.7 % less in comparison to records from 1991. The share of residents aged between 0 and 14 decreased from 22.1% in 1971 to 18.3% in 2001 and increased for the ages of 65 and over from 12.3% in 1971 to 15.9% in 2001. This increased the age coefficient from 12.3 in 1971 to 15.9 in 2001 and the age index from 55.5 in 1971 to 87.1 in 2001 which indicates a population aging trend. The portion of single households which is 19.3% and 2 member households, 20.6% is larger in 2001 in comparison with 1991 while at the same time households with 4 members or more have decreased. The increase of stillborns and the stagnation in mortality rate causes the trend of lowering natural increase from 4.4/1000 people in 1985 to 0.0/1000 people in 2005. The fertility rate is also enduring a decrease rate with 61.4/1000 women of productive age in 1985 to 42.2/1000 people in 2005. The number of marriages has also decreased while the divorce rate increased from 89.0/1000 people in 1985 to 150.9/1000 people in 2005. Bearing in mind that the economically active population as well as the work force is the moving factor of every society, these negative demographic trends must be carefully researched through the future strategic socio-economic development plans of the county.

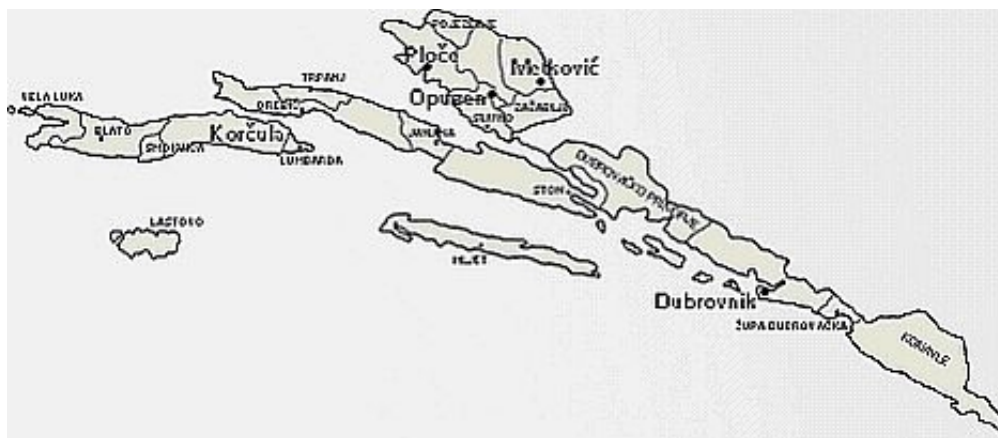
Key words: population, demographic changes, Dubrovnik-Neretva County

Uvod

Stanovništvo je temelj svakog društva i stalno se mijenja, bilo zbog prirodnih životnih događaja, kao što su rađanje i umiranje, bilo zbog socijalnih, kao što su sklapanje brakova, razvodi i migracije, ili zbog kulturno-povijesnih događanja, tehnoloških i drugih dostignuća. Pitanje je samo u kom pravcu? Čimbenici koji djeluju na veličinu stanovništva i njegove promjene mnogobrojni su i teško ih je klasificirati, često se isprepliću pa je teško odrediti djelovanje određene grupe čimbenika. Ipak moguće je sve čimbenike podijeliti u četiri grupe: demografski čimbenici, gospodarski, politički i

ostali (socio-psihološki, religiozni, tradicionalni i drugi) (1). Poznavanje demografskih obilježja stanovništva, kao što su veličina, struktura, gustoća, rađanje, umiranje, te utvrđivanje njihove dinamike i trenda, važno je u svrhu procjene zdravstvenih potreba zajednice i kreiranja zdravstvene politike unapređenja zdravlja i kvalitete života.

Dubrovačko-neretvanska županija (DNŽ) obuhvaća 1.782,49 km², što je 3,2% od ukupnog kopnenog teritorija Republike Hrvatske (RH), a pripadno more površine 7.489,49 km² predstavlja 22,6% mora RH (2). Županija je teritorijalno organizirana u 22 jedinice lokalne uprave i samouprave, odnosno u 5 gradova (Dubrovnik, Korčula, Metković, Opuzen i Ploče) i 17 općina (Blato, Dubrovačko primorje, Janjina, Konavle, Kula Norinska, Lastovo, Lumbarda, Mljet, Orebić, Pojezerje, Slivno, Smokvica, Ston, Trpanj, Vela Luka, Zažablje i Župa dubrovačka), slika 1. Županijsko središte je u gradu Dubrovniku.

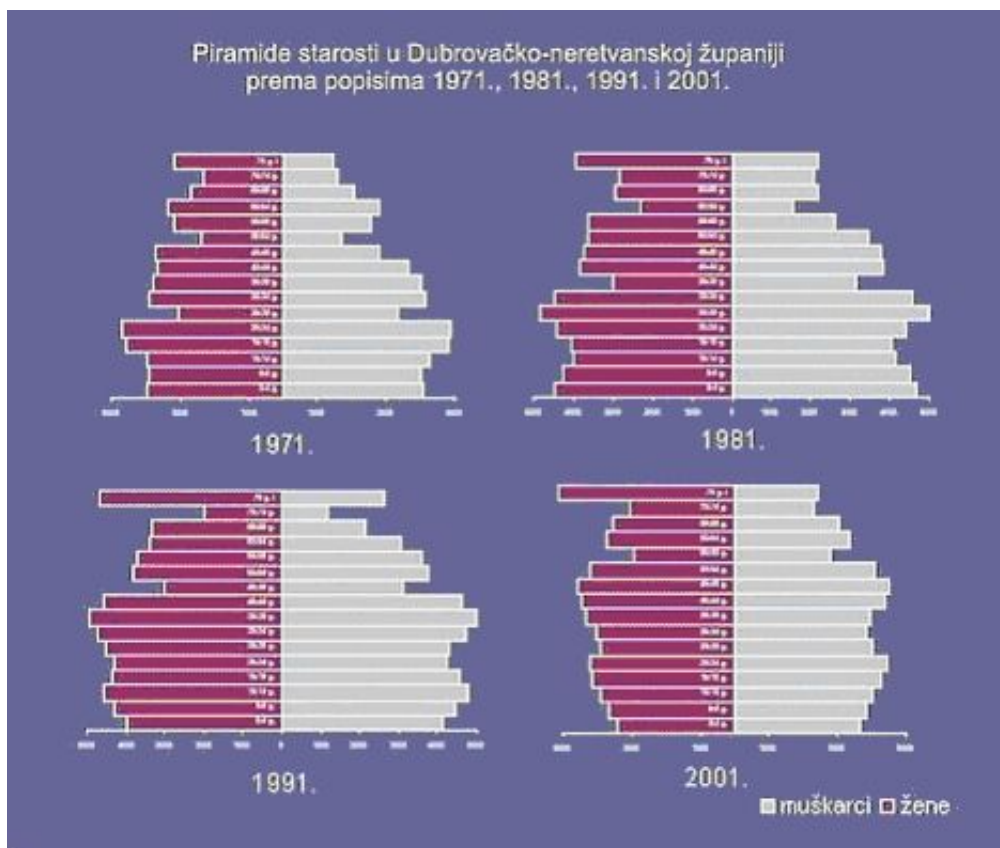
Slika 1. Teritorijalni prikaz Dubrovačko-neretvanske županije

Cilj i metode

Cilj je ovog rada prikazati dinamiku kretanja ukupnog stanovništva Dubrovačko-neretvanske županije u razdoblju 1971.-2001., uzimajući u obzir njegovu veličinu, spolnu i dobnu strukturu, te njegovo mijenjanje zbog rađanja, umiranja, sklapanja i razvoda brakova u razdoblju 1985.-2005. Korišteni su izvorni podaci Državnog zavoda za statistiku (3,4,5,6).

Rezultati

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine DNŽ ima 122.870 stanovnika (68,9 stan./km²). To je 2,7% manje stanovnika u usporedbi s popisom iz 1991. godine, kada je bilo 126.329 stanovnika ili 70,9 stan./km². Graf 2 prikazuje grafičku analizu dobnospolne strukture stanovnika Dubrovačko-neretvanske županije u obliku tzv. piramide starosti ili dobnospolne piramide (prema petogodišnjim dobnim skupinama od 0-4 godine do 75 god. i više). Baza piramide starosti u prikazanom razdoblju sve se više suzuje zbog pada broja živorođenih, a vrh se širi zbog starenja populacije, pri čemu se posebno ističe porast udjela ženske populacije u starijim dobnim skupinama.

Graf 2.

Prema zadnjem popisu stanovništva 2001. godine, 59.378, ili 48,3%, stanovnika je muškog spola, a 63.492, ili 51,7%, ženskog. Udio muškog spola nešto je veći u mlađim dobnim skupinama, dok je udio ženske populacije veći u starijoj životnoj dobi.

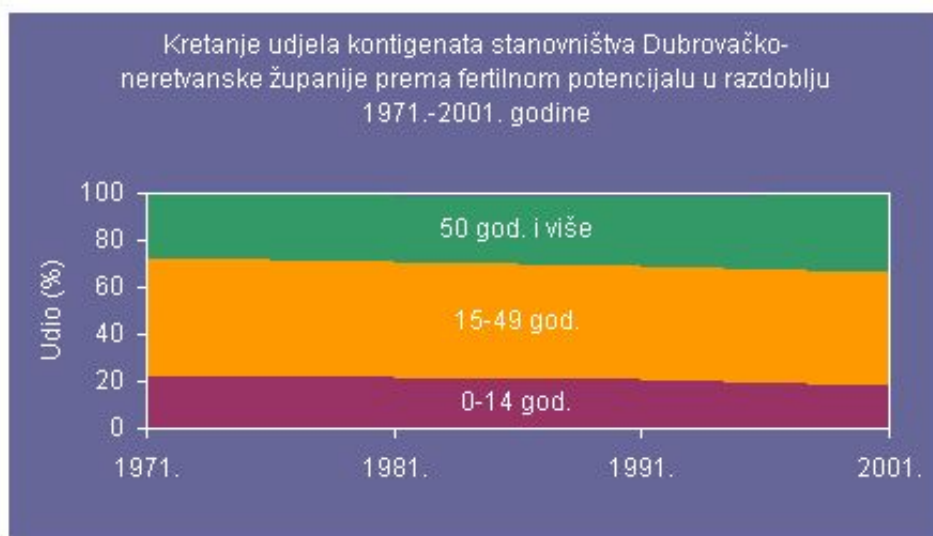
Analiza kontigenata stanovništva prema radnom potencijalu, pokazuje da u 2001. godini u DNŽ u predradnom kontingentu (dob 0-14 godina) ima 18,3% stanovnika, u radnom kontingentu (dob 15-64 godine) 65,3% i u postradnom kontingentu (dob 65 godina i više) 15,9%. U istoj popisnoj godini ti udjeli za RH su iznosili 17,1%, 67,2% i 15,7%. Prateći kretanje udjela ovih kontigenata stanovništva u razdoblju 1971.-2001. godine, vidi se pad udjela stanovnika u dobi 0-14 godina s 22,1% u 1971. na 18,3% u 2001., a porast udjela u dobi 65 godina i više s 12,3% u 1971. na 15,9% u 2001., graf 3. Najstariju populaciju u DNŽ imaju općine Janjina, s udjelom od 33,2%, Mljet, 29,3%, Trpanj, 26,8%, i Dubrovačko primorje, 25,7%, dok je najmanji udio starijih osoba u Župi dubrovačkoj, 9,8%, i Metkoviću, 10,9%.

Graf 3.

Udjeli kontigenata prema reprodukcijском potencijalu stanovništva u 2001. godini su sljedeći: 18,3% u predfertilnom kontingentu (0-14 godina), 48,1% u fertilnom (15-49 godina) i 33,1% u postfertilnom (50 godina i više). Kretanje udjela ovih kontigenata u razdoblju 1971.-2001. pokazuje

smanjenje udjela predferilnog kontigenta jednako kao i predradnog, smanjenje udjela ferilnog kontigenta, s 50,5% u 1971. na 48,1% u 2001., te porast udjela podferilnog kontigenta s 27,0% u 1971. na 33,1% u 2001., graf 4.

Graf 4.

U analizi dobne strukture i stupnja starosti populacije koriste se i određeni pokazatelji kao što su koeficijent starosti, indeks starenja, te koeficijent dobne ovisnosti. Koeficijent starosti pokazuje omjer stanovnika starih 65 godina i više u odnosu na ukupno stanovništvo (7). Temeljem toga populacije s 10% ili više osoba starijih od 65 godina mogu se smatrati starima, a one ispod 5% mladim. U DNŽ koeficijent starosti se povisio s 12,3 u 1971. na 15,9 u 2001., tablica 1.

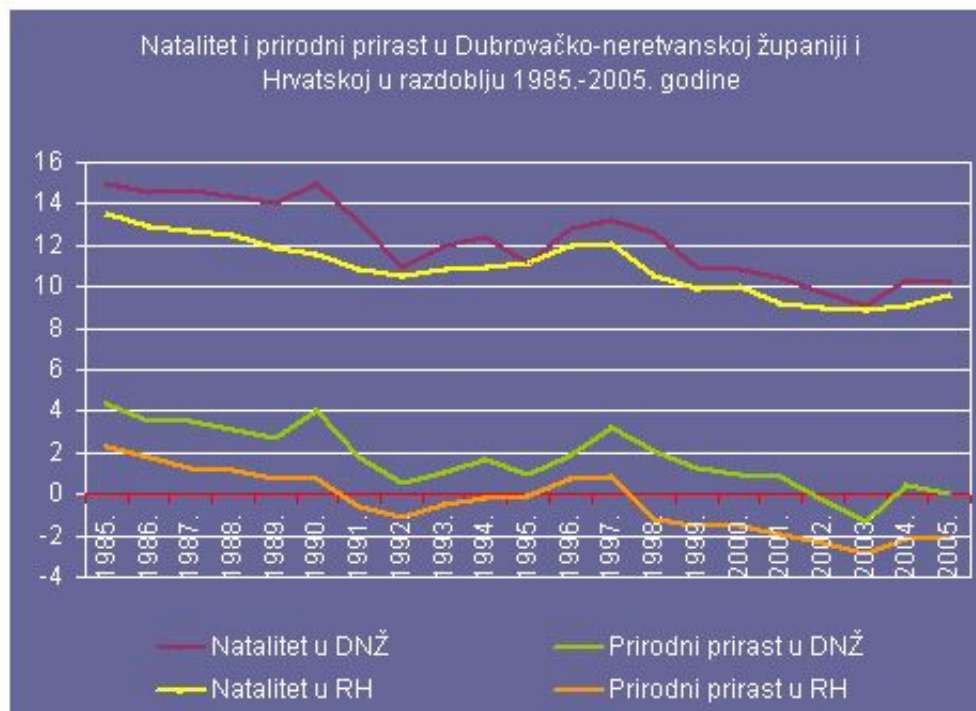
Indeks starenja pokazuje omjer broja starih osoba (65 godina i više) i broja djece (0-14 godina). Populacije s indeksom starenja 15 mogu se okarakterizirati kao mlađe, a populacije s indeksom starenja preko 30 kao stare populacije (7). I ovaj indeks ima uzlazni trend s 55,5 u 1971. na 87,1 u 2001. godini i ukazuje na trend starenja populacije u DNŽ, odnosno pokazuje da se broj stanovnika u dobi iznad 65 godina ubrzano približava broju djece (0-14 god.).

Koeficijent dobne ovisnosti pokazuje omjer između stanovništva u dobi 0-14 god. te 65 god. i više u odnosu na stanovništvo u dobi 15-64 god., te tako pokazuje opterećenost radnog dijela populacije (15-64 god.) izvanradnim kontigentima (7). U promatranom razdoblju (tablica 1) vidljive su oscilacije ovog koeficijenta, te pad dobne ovisnosti mladih uz istovremeni porast dobne ovisnosti starih u 2001. godini u usporedbi s 1971. Slične promjene su vidljive i u RH (7).

Godina	Koeficijent starosti		Indeks starenja		Koeficijent dobne ovisnosti		Koeficijent dobne ovisnosti mladih		Koeficijent dobne ovisnosti starih	
	DNŽ	RH	DNŽ	RH	DNŽ	RH	DNŽ	RH	DNŽ	RH
1971.	12,3	10,3	55,5	43,7	52,7	51,0	33,9	35,5	18,8	15,5
1981.	13,8	12,0	62,1	57,1	56,9	49,3	35,1	31,4	21,8	17,9
1991.	12,6	12,4	60,8	62,6	51,0	47,3	31,7	29,1	19,3	18,2
2001.	15,9	16,3	87,1	94,3	52,4	50,5	28,0	26,0	24,4	24,5

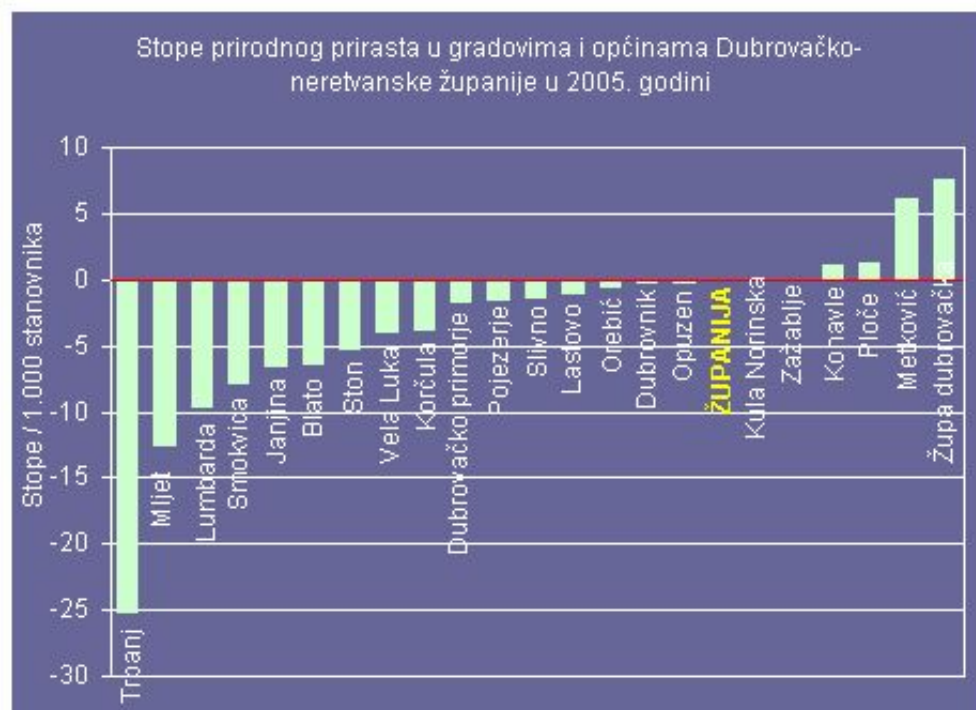
Tablica 1. Odabrani pokazatelji starosti stanovništva Dubrovačko-neretvanske županije i Republike Hrvatske u razdoblju 1971.-2001. godine

Zadnja dva desetljeća stope nataliteta u Dubrovačko-neretvanskoj županiji pokazuju silazni trend, s 15,0/1.000 stan. u 1985. godini na 10,2/1.000 stan. u 2005. Istodobno, stope smrtnosti ne pokazuju znatne oscilacije, 10,7/1.000 stan. u 1985. i 10,2/1.000 stan. u 2005. U promatranom razdoblju razlika između broja živorođenih i umrlih je sve manja, te je 2002. i 2003. bilo više umrlih, a u 2005. jednak broj živorođenih i umrlih. Ovakvo kretanje broja živorođenih i umrlih uzrokuje silazni trend prirodnog prirasta, s 4,4/1.000 stan. u 1985. na 0,0/1.000 stan. u 2005. godini, graf 5. U usporedbi sa stopama u Hrvatskoj, stope nataliteta i prirodnog prirasta su više u DNŽ.

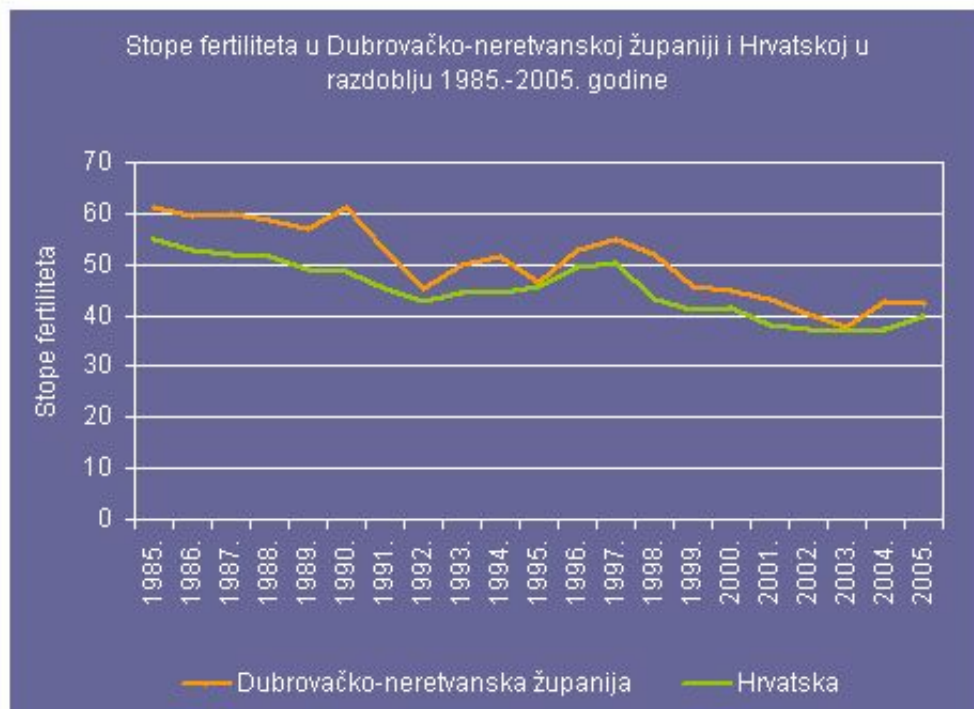
Graf 5.

U 2005. godini prirodni prirast, više rođenih nego umrlih, bio je pozitivan u samo četiri jedinice lokalne samouprave: Župi dubrovačkoj (7,5/1.000 stan.), Metkoviću (6,1/1.000 stan.), Pločama (1,3/1.000 stan.) i Konavlima (1,1/1.000 stan.), graf 6. Iste godine, najnegativniji prirodni pad, odnosno više umrlih nego rođenih, bio je u Trpnju (-25,3/1.000 stan.), Mljetu (-12,6/1.000 stan.), Lumbardi (-9,8/1.000 stan.), Smokvici (-7,9/1.000 stan.), Janjini (-6,7/1.000 stan.) i Blatu (-6,5/1.000 stan.).

Graf 6.

U popisnoj 2001. godini u DNŽ bilo je 29.634 žena fertile dobi, što je 2,7% manje u usporedbi s 1991. godinom (30.442). U razdoblju 1985.-2005. godine, stope fertiliteta imaju silazni trend: 61,4/1.000 žena fertile dobi u 1985., 46,6/1.000 u 1995. i 42,2/1.000 u 2005., graf 7. U istom promatranom razdoblju stope fertiliteta u DNŽ su više u usporedbi s prosječnim hrvatskim stopama, koje su iznosile 54,8/1.000 u 1985., 45,7/1.000 u 1995. i 39,7/1.000 u 2005. godini.

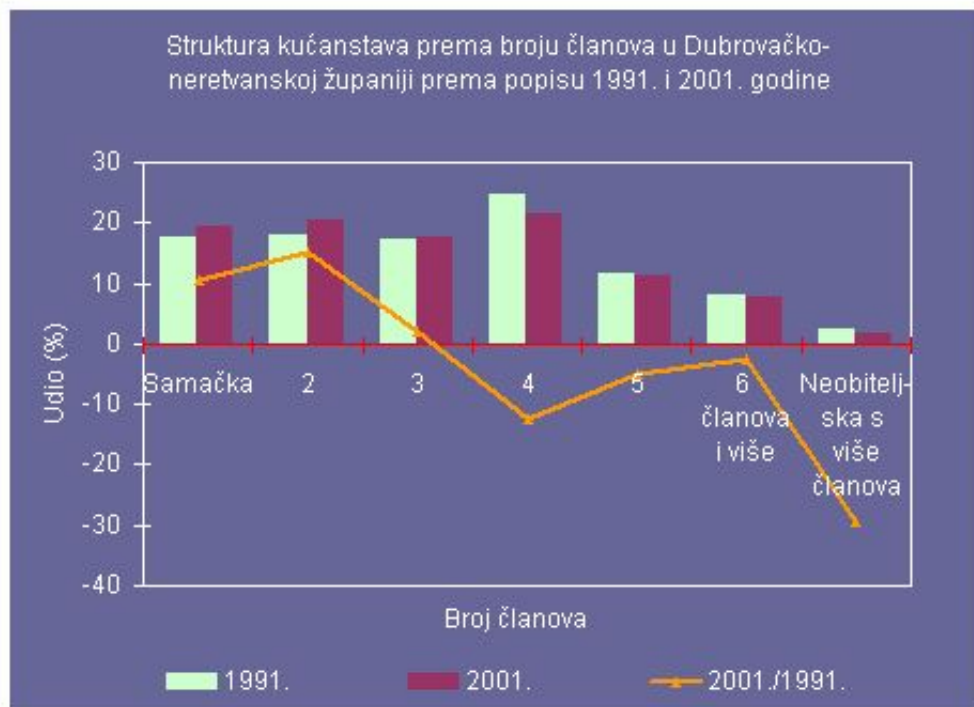
Graf 7.

U razdoblju 1985.-2001. smanjuje se broj sklopljenih brakova, a raste stopa razvedenih brakova s 89,0/1.000 sklopljenih na 150,9/1.000, graf 8. Stope u DNŽ su niže od prosječnih hrvatskih stopa, ali je porast stopa viši u usporedbi s porastom stopa u RH.

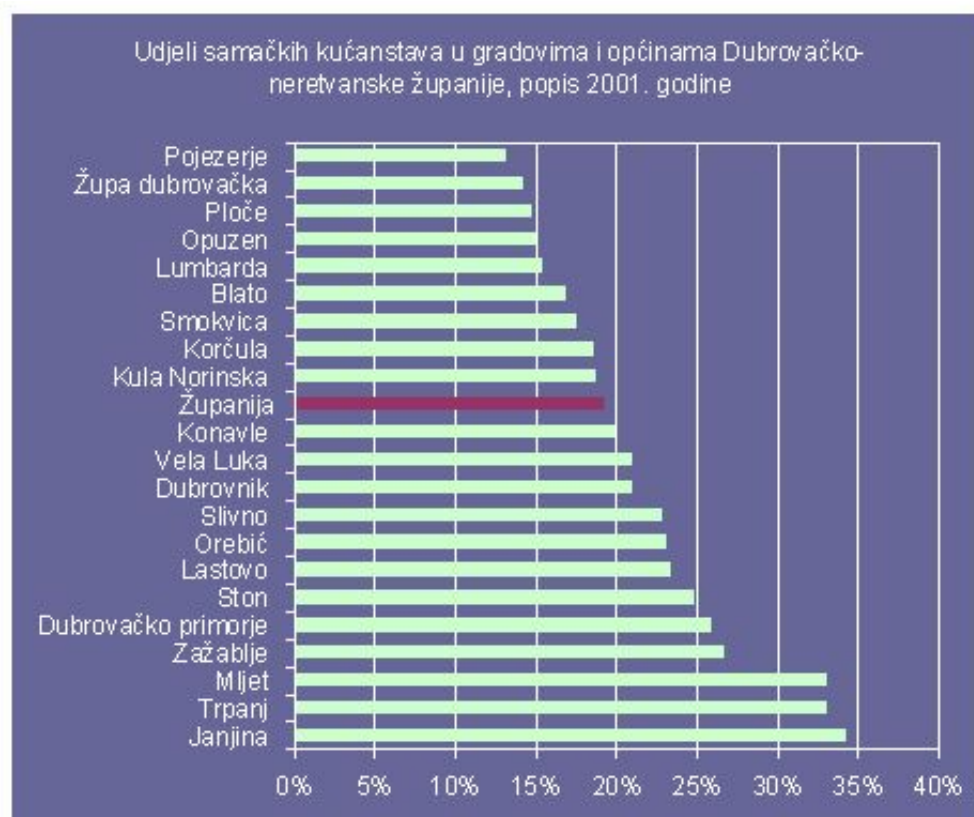

Graf 8.

Udio samačkih kućanstava, 19,3%, i kućanstava s 2 člana, 20,6%, je veći u 2001. godini u usporedbi s 1991., dok su istodobno udjeli kućanstava sa 4 i više članova manji, graf 9. Tako je, u ovom desetogodišnjem razdoblju, broj samačkih kućanstava porastao za 10,6%, kućanstava s 2 člana za 15,0%, dok se broj kućanstava s 4 člana smanjio za 12,6%, a s 5 i više članova za 7,5%. Najveći udio samačkih kućanstava imaju općine Janjina (34,4%), Mljet (33,1%), Trpanj (33,1%), Zažablje (26,8%) te Dubrovačko primorje (26,05), graf 10.

Graf 9.

Graf 10.

Rasprava

Demografske promjene i stanovništvo čine temeljne dinamičke sile društva. Kroz povijest mnogi teoretičari su u svojim radovima opisivali demografska obilježja lokalnih i regionalnih zajednica, naglašavajući dugoročni utjecaj demografskih fenomena na sve aspekte društvenog života (8).

Demografske promjene u DNŽ ukazuju na negativne trendove: pad nataliteta uz pad prirodnog prirasta, pad stope fertiliteta, porast stope razvednih brakova, porast samačkih kućanstava, pad udjela mladih (0-14 god.), porast udjela starije dobi (65 god. i više), starenje populacije. Prosječna starost stanovnika naše županije je 37,4 godine za muškarce i 40,5 za žene, a u RH 37,5

za muškarce i 41,0 za žene. Očekivano trajanje života je sve duže i u 2005. godini u DNŽ iznosi 74,0 godine za muškarce i 78,5 za žene. Žene u DNŽ rađaju u sve kasnijoj životnoj dobi, prosječno u 29. godini života. Ako se trend rađanja jednog djeteta nastavi, za nekoliko godina smanjit će se fertilni kontigent odnosno reproduktivni potencijal županije a isto tako i radnoaktivni kontigent stanovništva. Promijenjena demografska slika županije posljedica je različitih društveno-ekonomskih čimbenika, kao što su gospodarska stagnacija poslije Domovinskog rata, odlazak mladih na studij i ostanak u mjestu studiranja, prijelaz od tradicionalne obitelji na nuklearni tip obitelji, odljev seoskog stanovništva u gradove, iseljavanje van županije, nepostojanje učinkovite pronatalitetne politike.

Zaključak

Prikazane demografske značajke u Dubrovačko-neretvanskoj županiji ukazuju na pad nataliteta, kao značajnu odrednicu gospodarskog i socijalnog razvoja zajednice, te na starenje populacije, što ima za posljedicu drugačije zdravstvene potrebe. Znajući da je ekonomski aktivno stanovništvo, kao radna snaga, pokretački čimbenik ukupnog razvoja svakog društva, ove demografske promjene i trendovi moraju biti dio razmatranja budućih strateških društveno-gospodarskih razvojnih planova županije.

Literatura

1. Wertheimer-Baletić A. Stanovništvo i razvoj. Mate. Zagreb, 1999.
2. Dubrovačko-neretvanska županija. http://www.edubrovnik.org/polozaj_i_znacaj.shtml
3. Republički zavod za statistiku. Popisi stanovništva 1971. i 1981. Zagreb, 1989.
4. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. Popis stanovništva 1991. Zagreb, 1994.
5. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. Popis stanovništva 2001. Zagreb, 2003.
6. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. Prirodno kretanje stanovništva 1993. – 2005., Zagreb, 1993.-2005.
7. Gelo J, Akrap A, Čipin I. Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske (Bilanca 20. stoljeća). Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Zagreb, 2005.
8. Stipetić V, Vekarić N. Povijesna demografija Hrvatske. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku. Zagreb – Dubrovnik, 2004.

Kontakt osoba:

Ankica Džono-Boban, dr. med.

Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije

Odjel za socijalnu medicinu, zdravstveno informiranje i zdravstveni odgoj

Branitelja Dubrovnika 41, pp 58

20001 Dubrovnik

Tel: 020 341 006

Fax. 020 341 099

e-mail: ankica.dzono-boban@du.t-com.hr